

редакція 28.12.2021. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021>.

6. Boler M. Digital Disinformation and the Targeting of Affect: New Frontiers for Critical Media Education. *Research in the teaching of English*, 2019. Vol.54 (2). P.187 – 191.
7. Zarzosa J. & Ruvalcaba C. Fighting Fake News: Building Cognitive Resistance and Mental Antibodies Through a Digital Media Literacy Inoculation Intervention. *Journal of marketing education*, 2025. DOI: 10.1177/02734753251319559

Оксана ГИСА

*Кандидат мистецтвознавства, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
oksana.hysa@tnpu.edu.ua*

ЯГЕЛЛОНСЬКІ ОСНОВИ КУЛЬТУРНО-МУЗИЧНОГО ЛІДЕРСТВА УКРАЇНИ У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І ЗА ЧАСІВ ПЕТРА МОГИЛИ

Важливою віхою в історії України стало створення Запорізької Січі, яку підтримали Ягеллони, оскільки саме там сформувалися ряди православного християнського воїнства в бойовій спільноті. Це зумовило унікальний «православний інтернаціоналізм» Січі, адже православна аристократія розширювала коло козацької спільноти, підтримуючи бойову співпрацю з правителями Молдови, Волощини (Валахії), Румунії, а також зі старокатолицькими родами Польщі. Вони, згідно з ідеями ягеллонства, підтримували концепцію нерозділеної церкви, визнаючи богослужіння як у католицьких, так і в православних храмах відповідно до їхніх обрядів. Ця старокатолицька традиція довго зберігалася в Центральній і Східній Україні (Київ, Львів тощо) [1, с. 250].

Яскравим прикладом є український князь Дмитро Вишневецький, відомий як Байда, який мав старовинне прізвище та отримав аристократичне виховання. Його кар'єра як воїна і правителя мала завершитися правлінням у православній Молдові, куди його запросили. Проте зрада завадила цьому: князя схопили, передали туркам, і за наказом султана він прийняв мученицьку смерть у Стамбулі. Мучеником за православну віру став і козацький кошовий отаман, господар Молдовського князівства Іван Підкова, страчений за наказом польського короля в 1578 році у Львові. Цей зв'язок проявлявся і в церковній субординації, що можна простежити на прикладі видатного церковного діяча Петра Могили, вихідця з давнього молдовського боярського роду, який мав родинні зв'язки зі знатними православними родами в Польщі, Литві та на європейському Півдні.

Петро Могила отримав найвищу церковну владу в Україні (екзарх Константинопольського патріарха, архімандрит Києво-Печерського монастиря, митрополит Київський, Галицький і всієї Русі) завдяки своєму знатному походженню як син молдовського господаря. Його освіта, здобута в європейських університетах, дозволила йому глибоко розуміти богослов'я та ефективно діяти для захисту православної віри [2, с. 274].

Це було обумовлено традиціями військового братства Запорізької Січі, особливо їхньою орієнтацією на Париж і галліканську Францію, візантійські релігійні принципи якої спонукали до співпраці з українськими козаками ще з XVI століття. Саме зв'язки галлікан з католицькими колами, але з відстороненням від папського Риму щодо антиправославних виступів, сприяли формуванню у Петра Могили переконань, які пізніше привели до реформування православ'я з дотриманням його основних принципів у церковному служінні.

За часів Петра Могили (1633–1647 роки) лідерство України проявилось в різних сферах суспільного життя, включаючи освіту, культуру і музику. Особливої уваги заслуговує музичне оновлення українського православ'я в партесному напрямку, яке вважали запозиченням з лютеранства на противагу «одноголосій» монодії Візантії, нехтуючи водночас першістю візантійської унісонної та «стрічкової» поліфонії в європейському церковному вжитку. Також часто ігнорують традицію руського трирядкового співу, поширеного у XIV–XVI століттях, що був прямою аналогією до мистецтва трирядкового дисканту в старовинній готичній поліфонії Франції.

Впровадження кантового триголосся як духовного позацерковного співу стало результатом інтервально-ладового оновлення стародавньої триголосної традиції, яка була перейнята від проправославних протестантів, знищених у Польщі. Ці протестанти заклали основу для партесного музичного творення у православній літургії України та Русі загалом.

Висновки. Український національний феномен базувався на трансформації ягеллонських традицій у форми, що відповідали конкретним історичним обставинам і сприяли лідерству в культурних та релігійних сферах. Основою науково-богословської взаємодії було православ'я, яке підтримувалося родинними та кровними зв'язками з православною Молдовою. Україна винайшла жанр партесного духовного концерту, що виник завдяки контактам Петра Могили з візантизмом галлікан та раннім лютеранством, і цей жанр набув впливу на європейському православному Сході. Розвиток партесної співочої культури став своєрідним втіленням ягеллонських принципів у сфері церковного просвітництва, демонструючи водночас православну самостійність у відношенні до західної церковної місії [1, с. 252].

Ця місія була скомпрометована в XVII столітті через відсторонення від влади литовської магнатерії та литовської спільноти загалом, а також через ворожість до українського православ'я. Ця ворожнеча продовжувалася в подіях 1768–1769 років (Коліївщина, або Гайдамаччина), у польському повстанні під проводом Т. Костюшка у 1794 році, а також у Вітчизняній війні 1812 року. Ці загрози були своєрідно відображені у повісті М. Гоголя «Тарас Бульба», де письменник, зі своїх світоглядних позицій, описує зростання ворожнечі між поляками та українцями, а також втручання зі Сходу під прапором «Руської землі».

ЛІТЕРАТУРА

1. Гиса О. Ягеллонська традиція в Польщі в аспекті зустрічних культурно- історичних форм державотворчої співпраці слов'янських народів та її проекція в структурі Ягеллонського університету. Вісник Одеської музичної академії. Музичне мистецтво і культура: збірник наукових статей. 2018. Вип. 27. С. 250–261.
2. Подобас І. Християнство у слов'янських землях та ягеллонський ренесанс у Польщі як традиція «сарматизму» у мистецтві. Мистецтвознавчі записки: збірник наукових праць. Київ, 2012. № 21. С. 273–279.

Ірина ФЕДОРІВ

*Кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна,
feiol@tnpu.edu.ua*

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ ТА МИТЕЦЬ ОЛЕКСА НОВАКІВСЬКИЙ: ДЕКІЛЬКА ШТРИХІВ ПРО СПІВПРАЦЮ

(до 160-річчя від дня народження Андрея Шептицького)

Вшановуючи митрополита А. Шептицького з нагоди 160-річчя від дня народження, важливо згадати його багатогранну меценатську діяльність та вельми цікаві взаємини й співпрацю з митцями галицького краю. У цьому контексті привертають увагу творчі стосунки владики з одним із найсамобутніших художників кінця XIX – першої третини XX ст., відомим імпресіоністом та постімпресіоністом, представником Краківської школи образотворчого мистецтва, основоположником новітньої епохи розвитку українського живопису – Олексою Новаківським (1872–1935). Успішно реалізовані спільні проекти А. Шептицького та О. Новаківського – це одна зі сторінок вагомого внеску митрополита в розвиток й збереження української культури.